

Čteme? Nečteme?

Jenny Poláková

Katedra německého jazyka PdF UP v Olomouci

Souhrn

Text obsahuje tři části. První část se zabývá vývojem kultury čtení na území dnešního Německa až do doby vzniku první čítanky. Druhá část ukazuje, jak se podporuje zájem o četbu na základních školách v Sasku, Sasku-Anhaltsku a Bavorsku. Třetí část přináší výsledek ankety o četbě krásné literatury v České republice. Výsledkem je, že nejen naše děti a mladí lidé čtou málo, ale i studentky a studenti Pedagogické fakulty UP neprojevují o čtení zvláštní zájem. A co považuje autorka článku za velmi špatné, je, že i při takto málo významné anketě se studenti neodvažují uvést své jméno.

Klíčová slova

Kultura čtení na území dnešního Německa – první čítanka – podpora zájmu o četbu – zájem o krásnou literaturu v České republice.

Summary

Do we read? Do we not read?

The text comprises three parts. The first part deals with the development of the culture of reading on the territory of today's Germany till the time of the origin of the first reading book. The second part shows, how the interest in reading in the basic schools in Sachsen, Sachsen-Anhalt and Bayern is supported. The third part brings the result of the public inquiry in reading imaginative literature in the Czech Republic. The result is, that not only our children and young people read little, but even the students of the Faculty of Pedagogy of the Palacky University do not show any special interest in reading. And what the author of the article thinks to be very bad is the fact, that even in such a little significant public inquiry the students do not dare to give their names.

Keywords

The culture of reading on the territory of today's Germany - the first reading book - support of interest in reading – interest in imaginative literature in the Czech Republic.

Vzdělání – paideia se vyvíjí postupně od předkřesťanských dob a po staletí mělo dvě těžiště: *gymnastické*, které zřejmě nemělo se sportem jako motivací mnoho společného, nýbrž souviselo se snahou přežít v nepřátelském světě

a s bojem o moc, a *múzické*, které spojovalo etické i bojové intence. Psaní a čtení se stalo pedagogickým úkolem poměrně pozdě.

Největším přínosem k vývoji kultury čtení bylo objevení knihtisku. Knihtisk nahradil do té doby převažující rukopisný vznik knih a tím umožnil zrychlení a zlevnění jejich výroby. Rozšiřovaly se knihy a vznikaly nové knihovny vně zdí klášterů. Tím byl podpořen požadavek humanistů, že totiž každý člověk má právo na vzdělání.

Čítankou školních dětí v německé jazykové oblasti byl katechismus. Poté, co Martin Luther přeložil Písmo svaté, mělo se toto stát prvním čteným dílem. Bylo zpracováno do podoby malé obrázkové bible, která měla sloužit jako slabikář, a ten se měl stát východiskem pro čtení katechismu. Christian Gotthilf Salzmann vydal v roce 1796 knížečku „Konrad Kiefer aneb návod k rozumné výchově dětí“ (Konrad Kiefer oder Anweisung zu einer vernünftigen Erziehung der Kinder). Popisuje se zde příhoda, jak Konrádův otec vypráví, že je všeobecně známo, jak dobře a rychle umí jeho syn číst. Matka okamžitě přinese krásné vydání katechismu a ponoukne Konráda, aby četl. Ten otevře knihu a přečte šesté přikázání: „nesesmilníš“. Konrád mu nerozumí, a proto se obrátí na otce s prosbou o vysvětlení. Otec předstírá, že nezná odpověď a posílá Konráda za matkou. Matka míní, že by tomu syn nerozuměl. Konrád opět nedostane řádnou odpověď. Rozpláče se a nařiká, že taková kniha mu není k ničemu, když jí nerozumí a ani se nedozví, co znamená „nesesmilníš“. Tu otec prohlédne a pochopí, že katechismus není čítankou pro malé děti.¹

To, že se katechismus nehodí jako kniha pro první čtení, vzpomněl již o dvacet let dříve Friedrich Eberhard von Rochow. Navrhoval pro počáteční čtení krátké verše, pořekadla a poučné příběhy ze života a světa dětí.² Proto publikoval v roce 1776 čítanku pod názvem „Přítel dětí“ (Der Kinderfreund – Ein Lesebuch zum Gebrauch in Landschulen), aby prý vyplnil velkou mezeru mezi slabikářem a biblí – v němčině to zní zvlášť libě: „zwischen Fibel und Bibel“. Tak vznikla první čítanka v německé jazykové oblasti, která po dlouhou dobu sloužila jako nejčtenější a nejpoužívanější učebnice.³

Dnešní učitelé i rodiče svorně nařikají, že děti málo čtou, že knihu vytlačila televize a počítače. Na německých základních školách (Grundschule) a na druhém stupni (Sekundarstufe I.) se děti vedou ke čtení beletrie, jak jsem slyšela i viděla při svých hospitacích v Sasku (Sachsen), Sasku-Anhaltsku (Sachsen-Anhalt) a Bavorsku (Bayern) několika způsoby:

- V polední přestávce se schází ti, kteří mají zájem, v místnosti, kde se předčítá kniha. Autor a dílo jsou předem známi, výběr se většinou řídí

přáním dětí a mnohdy se vztahují k tématu některého předmětu nebo projektu. Často takto pomáhají škole rodiče (matky).

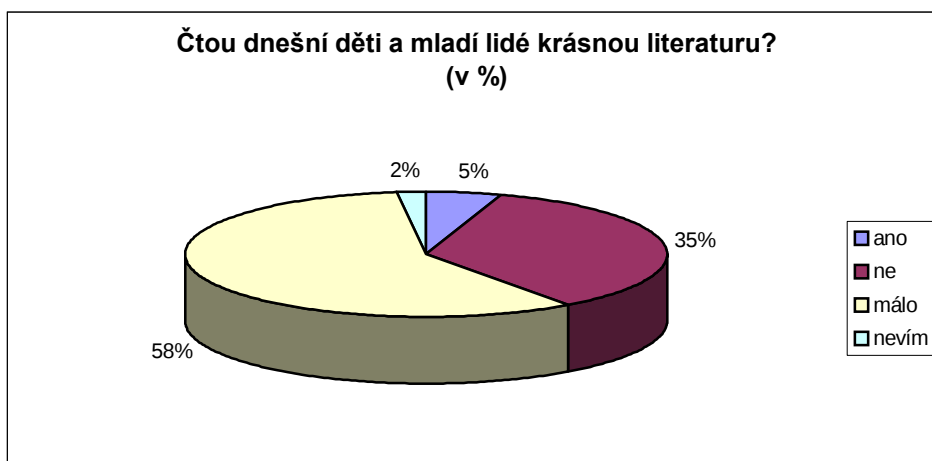
- Ve všech předmětech, kde je to možné, se čtou literární texty. V hodině němčiny samozřejmě nejvíce, prý obvykle čtyři knihy za jeden školní rok.
- Ve škole je knihovna, ve které je zaměstnána knihovnice většinou na plný úvazek. Děti si mohou číst v knihovně v době po vyučování, nebo si půjčovat knihy domů.
- Nejméně čtyřikrát do roka navštíví každá třída obecní knihovnu, žáci si tam mohou vypůjčit jakoukoliv knihu.
- Příležitostně navštěvují třídy knihkupectví, aby se děti osmělily a naučily se tam vyhledávat knihy podle potřeby nebo vlastního zájmu.
- Autoři knih pro děti a mládež jezdí na pozvání do škol a čtou ze svých děl.
- Nakladatelství rozesílají do škol zdarma reklamní ukázky z děl.
- Ve škole se schází klub čtenářů: Club der Leseratten. Ten se skládá z dětí jedné třídy nebo dětí bez ohledu na věk. Důležité je, že děti spojuje společný zájem.

Také na našich základních školách slýchávám nářky, že děti méně čtou nebo nečtou vůbec. Protože je mým hlavním oborem německy psaná literatura, vedla mne zvědavost k tomu, že jsem v prvním týdnu zimního semestru akademického roku 2003/04 položila 97 studentům/studentkám německého jazyka v různých kombinacích a ročnících na Pedagogické fakultě UP v Olomouci několik otázek (z nich bylo 87 žen a 10 mužů).

První zněla: *Čtete rád/a krásnou literaturu?* Očekávala jsem kladnou odpověď. Zmýlila jsem se, protože jeden/jedna respondent/respondentka neodpověděl/a vůbec, dvě odpovědi zněly „ne“, deset odpovědí bylo sice „ano“, ale s nějakou výhradou, např. když mám čas, když mám chuť, když jde o zajímavou knihu.

Šestá otázka se ptala: *Čtou dnešní děti a mladí lidé krásnou literaturu? Proč?* Jednoznačné „ano“ se vyskytlo pouze pětikrát, „ne“ napsalo 33 respondentů/respondentek. Že děti čtou málo, odpovědělo 57 studentů/studentek, odpověď „nevím“ se objevila dvakrát.

Jako důvod se většinou uvádělo časté sledování televize, hraní počítačových her a hledání v internetu.

U druhé otázky: *Na kterou knihu ze svého dětství a dospívání si rád/a vzpomínáte?* jsou na prvních deseti místech:

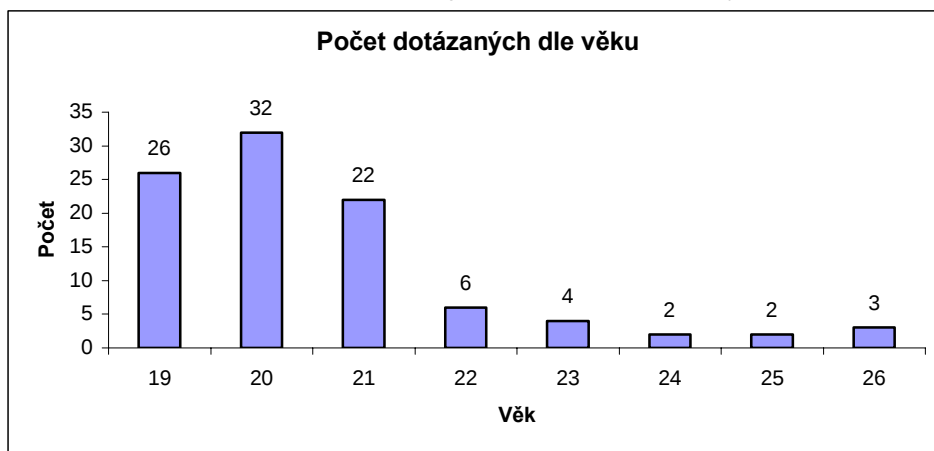
autor (popř. dílo)	počet odpovědí
Saint-Exupéry: Malý princ	13
E. M. Remarque	13
A. Lindgren: Děti z Bullerbynu	12
B. Němcová	11
Christiane F.: My děti ze stanice ZOO	8
J. Foglar	7
S. Rudolf	7
V. Říha: Honzíkova cesta	6
R. John: Memento	5
D. Defoe: Robinson Crusoe	4

Dále se objevila jména nebo díla: R. Batlička (3), J. Loukotková (3), E. Blyton (3), O pejskovi a kočičce (3), Jana Eyrová (2), J. Karafiát: Broučci (2), Robinzonka (2), Ferda mravenec (2), Malý Bobeš, Krtečkova dobrodružství, pohádky K. J. Erbena, Křemílek a Vochomůrka, Kocour Mikeš, H. Ch. Andersen, Dobrodružství T. Sawyera, Kája Mařík, K. May, pohádky bratří Grimmů, A. Jirásek: Filozofská historie, E. Kästner, J. Spyri: Heidi (1) (opisují tak, jak bylo uvedeno).

Protože v odpovědích na dvě další otázky: *Kterou knihu jste četl/a jako poslední, popř. kterou právě čtete?* a *Kterou knihu byste doporučil/a svým spolužákům?* se jména autorů ani názvy knih většinou neopakovaly, dělím odpovědi následovně:

- a) česká literatura: celkem 37, z toho J. Otčenášek (7), K. Čapek (6), I. Olbracht a M. Vieweg (4), V. Vančura, V. Dyk, V. Kaplický: Kladivo na čarodějnice, Z. Jirotko: Saturnin a V. Körner (2), další autoři/autorky a díla z 19. i 20. století (spíše mi připomínají seznam povinné četby pro středních školy);
- b) slovenská literatura: Nižňanský: Čachtická paní, L. Mňačko;
- c) německy psaná literatura: celkem 16, z toho E. M. Remarque (13), J. M. Simmel a S. Zweig (4), Deník Anny Frankové, F. Kafka, F. Dürrenmatt a H. Hesse (3), L. Feuchtwanger a F. Werfel: Píseň o Bernadettě (2), G. Grass, J. W. Goethe, M. Frisch, Ö. von Horvath, J. Treiber (1);
- d) ostatní světová literatura: anglicky psaná (11), francouzská, italská a ruská (3), polská a portugalská (1), z toho P. Coelho: Alchymista (6), G. de Maupassant, E. Hemingway a W. Styron: Sophiina volba (4), J. Steinbeck, U. Eco, J. Fulghum, J. R. R. Tolkien: Pán prstenů a také Quo vadis, R. Bach: Jonathan Livingston Racek (3), Harry Potter, Shakespeare a Dostojevskij (2);
- e) Bible (1).

Naším studentům/studentkám je mezi 19 a 26 lety:

Na závěr mám jednu špatnou a jednu dobrou zprávu:

Špatná zpráva: Jen 18 studentů/studentek uvedlo na dotazníčku své jméno.

Dobrá zpráva: Na otázku, *kteou knihu byste doporučil/a mně*, odpověděl jeden z respondentů: Komenského Velkou didaktiku.

POZNÁMKY:

¹ srv: SALZMANN, Ch. G. *Konrad Kiefer oder Anweisung zu einer vernünftigen Erziehung der Kinder. Ein Buch für's Volk*. Bad Heilbrunn : T. Dietrich, 1961, str. 70

² srv: ROCHOW, F. E. v. *Schriften zur Volksschule*. Bad Heilbronn : R.Lochner, 1962, str. 18

³ ROCHOW, F. E. v. *Der Kinderfreund. Ein Lesebuch zum Gebrauch in Landschulen*. Leipzig, 1925

Literatura:

1. BOHLEN, A. *Moderner Humanismus*. Heidelberg : Quelle a. Meyer, 1956
2. BÖHM, W. *Wörterbuch der Pädagogik*. Stuttgart : A. Körner Verlag, 2000
3. DUDEN. *Deutsches Universal Wörterbuch A-Z*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 1996
4. FÜHR, Ch., FURCK, C.-L. *Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte*. Band I - IV. München : C. H. Beck, 1987 - 1998
5. KNÖRZER, W., GRASS, K. *Einführung für Grundschule*. Weinheim, Basel : Beltz, 1998
6. LENZEN, D. *Pädagogische Grundbegriffe*. Stuttgart : Ernst Klett Verlag, 1989
7. MICHAEL. B., SCHLEPP, H. (Hrsg.) *Politik und Schule von der Französischen Revolution bis zur Gegenwart*. Bd. 1, 2. Frankfurt a. M. : Athenäum, 1973
8. NAVE, K. H. *Die allgemeine deutsche Grundschule*. Ihre Entstehung aus der Novemberrevolution 1918. Weinheim und Basel : Beltz, 1961
9. *Pädagogik*. München : Ehrenwirth, 1991
10. KUJAL, B., BOHÁČ, A., KOTOČ, J. (ed.) *Pedagogický slovník*. 1. díl. Praha : Pedagogické nakladatelství, 1965
11. REBLE, A. *Geschichte der Pädagogik*. Stuttgart : Klett-Cotta, 1999
12. ROTH, L. (Hrsg.) *Pädagogik: Handbuch für Studium und Praxis*. München : Ehrenwirth, 1991
13. SCHEIBE, W. (Hrsg.) *Zur Geschichte der Volksschule*. Bd.2. Bad Heilbrunn : Klinkhard, 1974
14. *Schülerduden „Die Pädagogik“*. Mannheim, Wein, Zürich : Dudenverlag, 1989
15. TENORTH, H.- E. *Geschichte der Erziehung*. Weinheim, München : Juventa 2000
16. VON DEN DRIESCH, J., ESTERHUES, J. *Geschichte der Erziehung und Bildung*. Bd. I., Paderborn : F. Schöningh, 1960

Kontaktní adresa:

Mgr. Jenny Poláková, Dr.
Katedra německého jazyka
PdF UP v Olomouci
Žižkovo nám. 5
771 00 Olomouc